

184.717

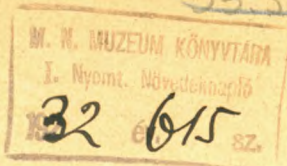

184717

Kézirat gyanánt.

184717

ÚJ FÖLDBIRTOKPOLITIKA

I.

MIÉRT VAN SZÜKSÉG ÚJ FÖLDBIRTOKPOLITIKÁRA?

Napjainkban mindenki át van hatva pártkülönbség nélkül egy új *nemzeti földbirtokpolitika szükségességétől*. A vélemények csak abban térnek el, hogy mai leromlott gazdasági viszonyaink között ez megvalósítható-e vagy sem. Erre a kérdésre később vissza fogok térni.

Összefoglalva a különböző véleményeket, amelyek egy új földbirtokpolitika megindítását szükségesnek tartják, megállapíthatjuk, hogy a szükségesség okai négy csoportba foglalhatók össze. És pedig az okok:

- a) gazdaságiak;
- b) politikaiak;
- c) szociálpolitikaiak és
- d) erkölcsiek.

a) A gazdasági okok közül első a mezőgazdasági világválság, amely több okra vezethető vissza. Ezek egyike a *búza-termelésben kétségtelenül észlelhető túlprodukciónak*, a másik a *táplálkozásnak világszerte észlelhető az étel-átalakulása*, amely egyrészt a kenyér- és tésztafogyasztásának csökkenésében, másrészt pedig a gyümölcs, főzelék, tej, tojás és húsfélék fogyasztásának emelkedésében nyilvánul meg. Ezek az okok, kapcsolatban az iparra is kiterjedő válsággal, amely a munkásrétegek csökkent vásárlóképességével jár, különösen súlyos helyzetbe sodorták az ellenséges államokkal körülvett Csonkamagyarország mezőgazdaságát. Gabonaféléket a piac számára túlnyomóan a nagy- és középbirtokok termelnek, míg az utóbb felsorolt termékek előállítói elsősorban a kisgazdaságok, amelyek gabonafélét a piac számára aránylag kis mértékben termelnek. Erre vezethető vissza az a jelenség is, hogy a *mostani válságot aránylag könnyebben viseli el a kisbirtok, mint a nagy- és középbirtok*. Másrészt pedig a kisbirtokok számának és területének növekedésével határozott lépés történnék termelésünknek a világpiac jelenlegi és minden valószínűség szerint jövőbeni igényeihez jobban megfelelő irányba terelése felé is. A birtokviszonyok megváltozása a termelés átszervezéséhez magában véve még természetesen nem elegendő, szükséges hozzá a megfelelő irányítás, továbbá az értékesítési és hitelviszonyok megfelelő rendezése is.

h

Ezenkívül hazánkban azt látjuk, hogy igen sok olyan földbirtok van — főként *mammutbirtok* és ezek közül is főként azok, amelyek jogi személyek tulajdonát képezik, — amelyek *intenzív kezelés hiányában még a gabonatermelés tekintetében sem tudnak lépést tartani a haladással* s így természetesen tulajdonosaiknak is alig hoznak jövedelmet, nem emelik kellő mértékben a nemzeti jövedelmet és nem tudnak kellő számú munkáskéznek kenyeret adni, ami pedig Magyarország túlsűrűnek mondható népességére való tekintettel igen nagy bajnak tekinthető.

De kíváncsok a kisgazdaságok szaporítása a nagybirtokok rovására azért is, mert köztudomású, hogy a kisegzisztenciák a közterhekből aránylagosan még a legigazságosabb adórendszer mellett is többet viselnek, mint a nagyok. Tehát *állampénzügyi szempontok is indokolják a kisegzisztenciák szaporítását.*

b) A *politikai* természetű okok közül, mint a legfontosabbakra, a következőkre mutathatók rá:

1. Az ország népének társadalmi osztályok szerinti tagozódása ma a nemzeti és polgári politika szempontjából nem megfelelő. A polgári társadalmi osztályokhoz tartozó, szoros értelemben vett *kisgazdák száma Weis István hitelesnek tekinthető adatai szerint alig teszi ki 180.000 embert*, tehát családtagokkal együtt is alig 900.000 személyre tehető a kisgazdaosztály száma, ami nem teszi ki az ország össznépségének 10 százalékát sem. Így tehát a többi, polgárinak tekinthető társadalmi osztályokkal együtt is alig tekinthető több, mint *össznépségünknek 25 százaléka, a polgári osztályokhoz tartozónak.*

Különösen nagyobb politikai vagy gazdasági válságok idején tehát igen labilisnak tekinthető a nemzeti és polgári gondolat szempontjából társadalmunknak felépítése. Ennek példáját láthatjuk ma is, főleg a rendkívül rossz társadalmi tagozódással bíró nagyobb alföldi, úgynevezett paraszt-városokban. Továbbá erre vezethető vissza az a jelenség is, hogy közéleti megmozdulásaink és gazdasági feladataink megoldása tekintetében mindinkább az *államszocializmus felé haladunk*, ahelyett, hogy a nyugati és amerikai államok egészséges individualizmusa ki tudna fejlődni.

2. *Nemzetiségi tekintetben* még a csonkaországban is vannak bajok. Szó fér például a békési tótok magatartásához (l. a békéscsabaiai viselkedése az oláh megszálláskor), de főként veszélyes lehet az ország több részén (nyugati határszél, Tolna-, Baranya-, Pest-környék) kompakt tömegben élő német lakosság jövőbeni magatartása, amelyet egy céltudatos és rendszeres nagynémet agitáció — úgy, mint az utódállamokban — lassankint eltávolít a magyarságtól s a nagynémet célok szolgálatába állít. Kompakt tömegekben együttélő falusi lakosság pedig asszimiláció útján a magyarság részére nem nyerhető meg.

3. Megoldandó végre az *Alföld kérdése*. Az Alföld bajainak főoka

az a körülmény, hogy a török hódoltság megszűntét nem követte egy olyan céltudatos falutelepítő tevékenység, mint az osztrák katonai kormányzat alatt álló délvidéken. Így az egymástól távoleső községek nőttek ki mammutfalvakká, amelyekben a legelemibb szociális és higiénikus előfeltételek teljes hiánya mellett 15—50.000 ember zsúfólódik össze. Ezen, egymástól gyakran 30—50 kilométer távolságra eső községek szociális, higiénikus és politikai képe a legvigasztalóbb. Népességüknek rendszerint körülbelül 10 százaléka tartozik az önálló, magát eltartani képes kisgazda osztályhoz, további 5—15 százaléka az értelmiségi, ipari és kereskedelmi osztályokhoz, a többi része pedig fél vagy egész proletár, akik ma nagy tömegekben, munka nélkül, együtt élve, az országra nézve a legveszedelmesebb, felforgató tendenciákra igen hajlamos néptömeget tesznek ki. Ezek az egymástól távol fekvő községek nem jelentettek nagyobb bajt addig, míg az Alföldön a fő termelési ág az állattenyésztés volt, amint azonban a népesség szaporodásával az intenzívebb mezőgazdasági kultúrára kellett áttérni, a nagy távolságok miatt mindinkább lehetetlen volt a földet a községből megművelni. E községek lakosságának tehát egy igen jelentékeny része — ma egyes helyeken 50—60 százalék — a tanyákra költözködött ki, ahol a gazdasági, kulturális és egészségügyi viszonyok még rosszabbak, mint bent a faluban. Ezen a bajon, amely ma a magyarságnak egy igen jelentékeny részét pusztítja, nem lehet másként segíteni, mint falutelepítéssel s ezzel kapcsolatban a közlekedési vonalak kiépítésével.

Meg kell itt röviden emlékeznünk az ország igen sok részén, de különösen az Alföldön uralkodó rendkívül rossz népegészségügyi viszonyokról, különösen pedig a tüdővész és a gyermekhalandóság pusztításairól. A magyar népnek ez a két átka főként a mammutfalvakban és a tanyai lakosság soraiban pusztít.

4. Különösen figyelmet érdemel a népszaporodásnak az utóbbi időben észlelhető csökkenése és az ország sok vidékén fennálló, sőt terjedő *egyke*.

Ezt a jelenséget gyakran úgy szokták beállítani, mint egy, különösen a református magyarságot pusztító népbetegséget s a látszat csakugyan azt mutatja, hogy ez a jelenség elsősorban a reformátusság körében van elterjedve és tényként meg lehet azt is állapítani, hogy a református népesség szaporodása messze elmarad a többi s különösen a katolikus felekezetű magyarság szaporodása mögött. Valami csekély szerepe esetleg lehet annak a körülménynek, hogy a katolikus hívő lelki és erkölcsi életére lelkipásztorának nagyobb befolyása van, mint a reformátusé. A főbaj azonban korántsem a lelki vagy erkölcsi diszpozíciókban és nem is a hitfelekezeti megoszlásban keresendő, hanem a *gazdasági okokban*. Azt látjuk ugyanis, hogy azokon a vidékeken, ahol az egyke elterjedt, az egyazon társadalmi osztályhoz tartozókat egyaránt pusztítja, bármely vallásfelekezet hívei legyenek is azok.

Figyelmén kívül hagyva itt a városok csökkent népszaporodását, amelynek ismét speciális okai vannak, azt észleljük, hogy *az egyke elsősorban a kisgazda — és pedig a jobbmódú kisgazdaosztály sprai-ban pusztít*. Ezenkívül olyan vidékeken, ahol a korlátolt forgalmú nagybirtokok túlságos elterjedtsége folytán a nép földhöz jutni nem tud, más körökben, így a törpebirtokosoknál, mezőgazdasági és földmunkásoknál is. A Dunántúl és az Alföld nagy részén a népesség társadalmi és hitfelekezeti tagozódása rendszerint az, hogy a jobbmódú kisgazdaosztály református, a gazdasági cselédek és munkások ellenben katolikusok. A nálunk szokásos reál-osztás folytán a kisgazda attól fél, hogy halála után földjét megosztva kell utódaira hagyni, tehát egykés. Emellett, de már mint másodlagos okot, sokszor megtaláljuk a fényűzésre és erkölcstelenségre való hajlamot is. Ezek a szempontok a gazdasági cselédekénél és munkásoknál nem szerepelnek, azok tehát normális szaporodást mutatnak fel. Ennélfogva fogy a református népesség és szaporodik a katolikus, ami nemzeti szempontból komoly veszedelmet főleg ott jelent, ahol a magyarságot a reformátusok képviselik, a katolikusok pedig más anyanyelvűek, így Nagymagyarországon főként Bihar vármegye és Erdély, Csonka-magyarországon pedig Tolna, Baranya és Somogy vármegyék egyes részein, ahol napjainkban is — sajnos — emiatt a nyelvhatárok lassú eltolódása is észlelhető.

Azokon a túlnyomóan protestáns vidékeken, ahol a gazdák, cselédek és munkások egyaránt a református vallást követik, a két hitfelekezet hívei körülbelül egyforma szaporodást mutatnak fel, így Szabolcs és Hajdú vármegyékben, valamint Bihar, Szatmár, Bereg és Zemplén csonka vármegyékben.

Összintén meg kell mondani tehát, hogy a magyarság számszerű gyarapodásának szempontjából a kisgazdaosztály számszerű megerősítése magában véve nem feltétlenül előnyös, azonban ez a hátrány elesik akkor, vagy legalább is nagymértékben csökkenthető, ha a földreformmal egyidejűleg olyan intézkedéseket is léptetünk életbe, amelyek a csökkent népszaporodás gazdasági okait megszüntetik. Különösen két eszközre lehetne rámutatni: egyrészt az 1920. évi földreform törvényünkben már kísérletképpen bevezetett *családi birtok és oszthatatlan családi birtok intézményére*, illetőleg ennek szélesebb körre való kiterjesztésére, másrészt pedig annak a gazdasági előnynek, amelyet a házassági kötelékben nem élők, valamint a gyermektelen és egy-két gyerekes családok élveznek a több gyermekesekkel szemben, — erősebb megadóztatás útján. Erről a kérdésről más vonatkozásban részletesebben lesz szó, itt csak annyit, hogy ezeknek a korrekтивumoknak figyelembevétele esetén a földreformnak a magyarság számszerű megerősödésére is igen jótékony hatása lenne.

5. A politikai okok között végül konstatálnunk kell azt is, hogy a keresztény és nemzeti szellemben 1919 végén megindult nemzeti újjáéledés a nagy tömegek reménységeit nem tudta valóra váltani.

Messze vezetne tárgyamtól, ha ennek okait fejtegetni kívánnám, elég legyen itt csak annyit megjegyezni, hogy az a, sajnos, fokozódó kiábrándulás, mely a keresztény tömegeknél határozottan észlelhető, azzal fenyeget bennünket, akik a keresztény és nemzeti gondolatnak hívei vagyunk, hogy a nagy tömegek lassanként a radikális és nemzetközi szocialista táborba fognak átmenni. A magyarság jövője szempontjából ez volna a legvégzetesebb eshetőség, amely örök időkre lehetetlenné tenné a feltámadást. *A keresztény és nemzeti gondolat hívei számára elérkezett most már az utolsó óra, amikor még nagy tömegekre kiterjedő alkotó szociálpolitikával a maga hitelét megmentheti, mert ezeknek a jelszavaknak a nagy tömegekre vonzóerejük csak akkor lesz, ha nem negatívumot, a fenálló és helytelennek felismert állapotokhoz való görcsös ragaszkodást jelent, hanem pozitív, alkotó szociálpolitikát is.*

c) Mai viszonyaink között talán az első helyet érdemelnék meg a *szociálpolitikai szempontok*. Ezek között elég csupán a *munkanélküliségre* reámutatni. Munkanélküliség észlelhető ma a városokban éppúgy, mint a falvakban, az iparban, a kereskedelembe, a szellemi pályákon és a mezőgazdaságban egyaránt. Munkanélküliség azonban nemcsak ott van, ahol a kenyérkeresők ma teljesen tétlenül, közegélyből tengetik a maguk és családjuk életét, hanem ezenkívül van még egy, nem annyira szembeötlő, latens munkanélküliség is, ott pl., ahol az ipari, közüzemi stb. munkások 6 nap helyett csak 3 napot, azt is csak csökkentett munkaidővel dolgoznak, van továbbá mezőgazdasági népességünk sorában is ott, ahol a törpebirtokos, akinek munkaerejét saját földjének megmunkálása nem veszi teljesen igénybe s míg jobb viszonyok között munkaerejét máshol napszámosmunkával tudta értékesíteni, addig a mai viszonyok között ez számára lehetetlen.

Amíg az ipari munkanélküliség a világgazdasági helyzet némi javulására erősen csökkenhet, addig a *mezőgazdasági munkanélküliségben a közeljövőben egyhülésre nincs kilátás. A tökehiány, a drága kölcsönök, a növekedő amerikai és orosz verseny folytán csökkenő földjáradék már eddig is arra késztetett sok nagy- és középbirtokost, hogy intenzívebb gazdálkodásról extenzívebb gazdálkodásra térjen át.* A búzával bevetett földterület a gabona-dekonjunktúra dacára is az utóbbi időben erősen megnövekedett és félő — amint egyes nagybirtokosok nyíltan ki is jelentették —, hogy még extenzívebb gazdálkodásra: a legelőgazdálkodásra fognak sokan áttérni. Ez pedig a munkanélküliség újabb emelkedését fogja jelenteni. Ezeknek az újabb munkanélküli tömegeknek a felszívására iparunk semmiesetre sem lesz képes, sőt inkább az a helyzet már ma is, hogy inkább szükséges volna erősen felduzzadt városi népességünk egy részének visszatérése a falvakba. A munkanélküliek nagy tömegének segélyezése olyan nagy terhet ró már ma is az államháztartásra és az önkormányzatokra, hogy ezen óriási improduktív kiadások egy töredéke is elég

volna arra, hogy azzal rendes körülmények között egy hatalmas mezőgazdasági szociálpolitikai akciót lehessen megindítani. Sajnos, a munkanélküliség enyhítésére folyamatba tett közmunkák legnagyobb része csak arra alkalmas, hogy bizonyos számú munkanélküli ember részére ideig-óráig tartó munkaalkalmat nyújtson, de másrésről nem teremt új, önálló egzisztenciákat, sem pedig állampénzügyi szempontból nem nyit új bevételi forrásokat, így tehát produktív beruházásnak ezek sem tekinthetők. Így különösen az útépitési munkák és az új Dunahidak építése. Éppen napjainkban bontakozik ki Németországban egy hatalmas telepítési akció terve, amely már kifejezetten oly célból indul meg, hogy a munkanélküli tömegeket megélhetéshez segítse, de alkalmas arra is, hogy az államkincstárt újabb bevételi forrásokhoz juttassa.

Különös figyelmet érdemel továbbá a főiskolákat évről-évre nagyszámban elhagyó *diplomás fiatalság elhelyezése*. Ez a kérdés hovatovább a magyar politikának és szociálpolitikának egyik legégetőbb kérdésévé válik, amelynek elhanyagolása nem sok idő múlásával az állami és társadalmi rend teljes felborulásához vezethet. Nézetem szerint gyökeres segítséget e tekintetben is — mai határaink között — egyedül *egy erőteljes telepítési politika* hozhat, amely lehetővé teszi községenként 8—10 értelmiségi keresetet folytató család elhelyezkedését.

d) Nemzetünk erkölcsi erejének emelése szempontjából mindenél kívánatosabbnak kell tartanunk azt, hogy a *nemzetnek minél több tagja tartozzék a független polgári osztályokhoz, így elsősorban a kisgazdaosztályhoz*, amely a nemzeti hagyományok legerősebb őre, a nemzet legjobb katonaanyaga s a kimerülő és fogyatkozó közép- és felsőosztályok állandó erőtartáléka. Kétségtelen továbbá az is, hogy ez az osztály a legkevésbé hozzáférhető a nemzetközi szociáldemokrácia számára is.

Feltétlenül szükséges továbbá az, hogy végre megjutalmazzuk azokat, akik a világháború során önfeláldozásuknak és hősiességüknek tanujelét adták. Ezzel a gesztussal szolgálhatnánk legerősebben a magyar nemzeti feltámadás és a magyar integritás gondolatát. Az európai helyzet bizonytalansága kétségtelenül rövidebb vagy hosszabb időn belül újabb megpróbáltatások elé fog állítani bennünket s kétségtelen az, hogy ha *vitézeinkről és rokkantjainkról egy telepítési akció keretén belül megfelelően gondoskodunk*, sokkal nagyobb áldozatkészséget, erőt és lendületet várhatunk népünkől, mint ellenkező esetben s különösen, ha elnézzük még azt is, hogy a *Vitézi Rendhez való tartozás sokszor egyenesen akadály a megélhetésnek*.

*

Egy újabb földbirtokpolitikai s telepítési akció igen sokak véleménye szerint ma nem valósítható meg a következő okok miatt:

1. A jelenlégi alacsony földárak;

2. a megnövekedett kínálat folytán a földárak további esése és
3. a legfontosabb: a pénzügyi kérdések megoldhatatlansága.

Az első két ellenvetéssel könnyen végezhetünk. Az alacsony földárak csak azoknak jelentenek károsodást, akiknek földjeik eladására okvetlenül szükségük van. Ezek pedig aránytalanul kevesebben vannak, mint azok a tömegek, akik számára új egzisztenciát kívánunk nyújtani. Ez utóbbiak számára egyenesen előny az, ha kedvezőbb feltételek mellett tudjuk nekik a munkaalkalmat és megélhetést nyújtó földet juttatni, e szempontból tehát a mai viszonyok egyenesen kívánatossá teszik az akció megindítását. *Nem olyan szociálpolitikára van szükségünk, amely kevesek érdekét tartja szem előtt, hanem olyanra, amely a nemzet nagy tömegeire alapítva, minél nagyobb számú új és független egzisztencia megalapítását teszi lehetővé.*

Legkomolyabb kifogás az, hogy ma hiányoznak a pénzügyi megoldás lehetőségei. Nem szabad ugyanis még egyszer elkövetnünk azt a hibát, hogy annyira pénzügyi megalapozás nélkül tegyünk folyamatba egy nagyobb földbirtokpolitikai akciót, mint 1920-ban történt. Azonban, — ha kétségtelenül rosszabb is ma a helyzet, mint pár évvel ezelőtt — ez a kérdés sem teljesen megoldhatatlan.

II.

A PÉNZÜGYI MEGOLDÁS LEHETŐSÉGE.

Az előző fejezetben rámutattam azokra az okokra, amelyek szükségessé teszik, hogy egy nagyszabású telepítési akció sürgősen megindíttassék. Láttuk azt, hogy a legkülönbébb okok egész sora szól amellett, hogy a kezdő lépések mielőbb megtörténjenek.

Különböző gazdasági, politikai, szociális és erkölcsi okokról lévén szó, a kérdés megoldása sem lehet tehát egyoldalúan csak gazdasági vagy szociálpolitikai, hanem szem előtt kell tartani mindazokat a szempontokat, amelyek a sürgős szükségességet indokolják. S ha mindezen szempontokat a megoldásnál figyelembe vesszük, kétségtelenül meg tudjuk oldani a legnehezebb kérdést: *a pénzügyi fedezet kérdését is.*

E kérdés tárgyalása előtt azt kell elsősorban tisztáznunk, hogy milyen keretben óhajtjuk egy újabb földbirtokreform keresztülvitelét.

A magántulajdon elvi alapján állva s a telepítés céljára igénybevett földbirtokokért teljes kártérítést feltételezve, kétségtelen, hogy igen jelentékeny nagyságú tőke előteremtéséről és befektetéséről kell gondoskodnunk. A reform kereteit tehát két tényező fogja meghatározni: egyrésztől minél több egészséges kis- és középbirtokos egzisztencia teremtésének szükségessége a latifundiumok rovására, — másrésztől pedig a rendelkezésünkre álló vagy előteremthető anyagi eszközök mennyisége.

A szovjet ötéves terve mintájára ma általános szokás többéves tervek elkészítésének szükségességét hangoztatni, de azt hiszem, hogy tárgykörünkben valóban szükséges mindenekelőtt egy többéves terv felállítása, amelynek alapján volna a kérdés megoldandó. Mint a továbbiak során látni fogjuk, az országnak összesen közel 8 millió kat. holdat kitevő nagy- és középbirtok területéből 10 év alatt körülbelül 1 millió hold kisajátított, valamint 200.000 hold szabadkézből megvásárolt földbirtok volna a gazdasági élet nagyobb megrázkódtatása nélkül céljainkra felhasználható úgy, hogy ezáltal a legsürgősebb szociális igényeket ki tudnánk elégíteni, másrészt pedig ezzel egybefüggő többi problémák megoldása felé is nagy lépést tennénk. Ilyen keretekben körülbelül évi 65—70 millió pengő kiadással kellene számolnunk, amelynek nagy része, mint később látni fogjuk, — visszatérülő kiadás és pedig kisebb része azonnal visszatérül, nagyobb része azonban hosszabb lejáratú törlesztéses hitel volna. A kiadásoknak aránylag igen csekély része volna csupán, mint közcélokat szolgáló kiadás olyan, amely nem térül vissza. Ilyenképen körülbelül évi 58—60 millió pengő volna kihitelezendő és 6—8 millió vissza nem térülő kiadás merülne fel.

Ilyen nagyszögű tőke előteremtése Magyarországon igen nagy nehézségbe ütközik, nemcsak a jelenlegi különösen súlyos pénzügyi helyzet mellett, hanem jobb viszonyok között is. Láttuk, hogy az 1894-iki V. törvénycikk a telepítési alap nagyságát mindössze 5 millió koronában állapította meg és Darányi Ignác törvényerőre nem emelkedett javaslatában évi 10 millió koronát szánt erre a célra. Külön bevételi forrást sem az 1894. évi V. t.-c., sem pedig a Darányi-féle javaslat nem jelölt meg e kiadások fedezésére, hanem az állami költségvetés rendes bevételei terhére irányoztattak elő. Ehhez képest, ha hozzá akarunk fogni egy sokáig nem halasztható nagyobb szociálpolitikai akció lebonyolításához, mai viszonyaink között okvetlenül szükséges olyan külön bevételi forrást megjelölni, amelyből ennek kiadásai előteremthetők lesznek. A kérdés már most az, hogy milyen módon vegyük igénybe a magyar adófizető polgárság erejét egy kétségtelenül szükséges és nem halasztható cél megvalósítása érdekében, amikor úgy látszik, hogy polgárságunk teherviselő képessége a végsőig ki van merítve. Ez valóban igaz is és mindamellett mégis kétségtelen, hogy szükséges megtalálni a módot és lehetőséget, mert államháztartásunk előreláthatólag hosszabb ideig nem lesz még abban a helyzetben, hogy külön bevételi források megteremtése nélkül egyedül a folyó bevételekből nagyobb kiadásokat viselni tudjon. Ha tehát ezzel a kérdéssel nem foglalkozunk, úgy le kell mondanunk arról, hogy valaha egy új földbirtokpolitikai akciót megindíthassunk.

Ha adózási rendszerünket vizsgálat tárgyává tesszük, megállapíthatjuk azt, hogy a teherviselés szempontjából igen lényeges egy körülményt: a családi állapotot, illetve az adófizetők által eltartott személyek számát — igen jelentéktelen kivételektől eltekintve — adó-

rendszerünk nem veszi figyelembe. A helyzet már most az, hogy egyenlően részesedik a közterhek viselésében az, aki jövedelméből csak saját személyéről gondoskodik, valamint az is, aki több családtagról kénytelen gondoskodni. Mint már előbb rámutattunk, az, aki csak a saját személyéről vagy kevesebb számú családtagról gondoskodik, igen nagy gazdasági előnyt élvez azzal szemben, aki több családtag eltartásáról gondoskodik. Ez a körülmény, sajnos, adórendszerünkben eddigelé szereppel nem birt, noha életbevágóan fontos a nemzet jövője szempontjából is, hogy azok, akik a nemzet fenntartásáról fokozottabb mértékben gondoskodnak, gazdasági hátrányba ne kerüljenek azokkal szemben, akik e kötelességüknek nem tesznek eleget.

Nézetem szerint ez a legfőbb oka a mindjobban terjedő egyének és a népszaporodás fokozatos csökkenésének is. Amidőn tehát arra gondolunk, hogy erőteljesebb szociálpolitikai tevékenység megindítása céljából új bevételi forrásokról gondoskodjunk, önként kínálkozik az a gondolat, hogy e célra azok teljesítőképességét vegyük fokozottabb mértékben igénybe, akik egyrésztől caeteris paribus kedvezőbb gazdasági helyzetben vannak, másrésztől pedig fajfenntartó kötelezettségüknek nem tettek eleget. Az adótárgy ez esetben az a gazdasági előny volna, amelyet a gyermektelen vagy egy-két gyermekes egyének a többgyermekesekkel szemben élveznek, kiszabásának alapja pedig legcélszerűbben az általuk fizetett állami egyenes- és kereseti-adók lennének.

A részletkérdések sorába tartozik és előzetes számításokat tesz szükségessé annak megállapítása, hogy milyen minimális adótételeknél kezdődjék ezen új adónem kivetése, valamint az is, hogy milyen százalékat tegye ki az egyenes adóknak. *Külön, progresszív adókulcs volna megállapítandó a házassági kötelékben nem élők, továbbá a házassági kötelékben élő, de gyermektelen, végül az egy-két gyermekes adókötelesek számára.*

Ehhez járulhatna még egy mérsékeltabb százalék-arányban kivetendő pótdadó a jogi személy-adóalanyok részére is.

Kétségtelen, hogy ezen az úton nemcsak hogy elő lehetne teremteni azokat az anyagi eszközöket, amelyek szükségesek terveink megvalósítására, hanem a kérdés megoldását kapcsolatba hoztuk egy másik nagy nemzeti probléma megoldásával is. Ha e kérdések megoldásával komolyan akarunk foglalkozni, kétségtelen az, hogy: 1. külön bevételi forrás teremtése nélkül nagyobb szociálpolitikai tevékenység előreláthatólag még igen hosszú ideig nem lesz megindítható és akkor is csak kisebb, semmiesetre sem kielégítő keretek között, 2. a javasolt megoldás alkalmas arra is — megfelelő keresztülvitele esetén —, hogy egy másik nagy nemzeti problémának: a csökkent népszaporodás kérdésének megoldása felé határozott lépést jelentsen.

III.

A PÉNZÜGYI LEBONYOLÍTÁS.

Véleményem szerint a szükséges tőke előteremtésére a mai viszonyok között más lehetőség, mint az, melyet az előző pontban ismerttettem, nincsen. Nem áll fenn ugyanis és valószínű, hogy még sokáig nem fog fennállani annak a lehetősége, hogy a szükséges tőkét kötvények kibocsátása útján teremtsük elő. Egyébként is ez esetben nagyobb költségeket okozna a szükséges kamatok előteremtése, másfelől pedig igen nagy veszteséget jelentene azokra a földbirtokosokra, akik vételár fejében kötvényeket kapnának és azokat csak nagy árfolyamvesztéssel tudnák értékesíteni.

A javasolt megoldásnak még egy rendkívüli előnye volna. *A kisajátított földekért való készpénzfizetés esetén az így a gazdasági életbe kikerülő összegek azonnal a gazdasági élet fellendülésére rendelkezésre állanak.* Kíváncsok ez különösen abban az esetben, ha jogi személyek: egyházak, alapítványok stb. földbirtokai vétetnek igénybe földbirtokpolitikai célokra, amikor is a *kártérítés gyanánt kifizetett összegek könnyen elhelyezhetők más vagyontárgyakban, így különösen városi bérházakban.* E módon az építkezési tevékenység is előmozdítható és könnyen megvalósíthatók nagyobb városrendezési feladatok: Erzsébet sugárút, Tabán, — továbbá nagyobb vidéki városok kiépítése is.

További előnye a készpénzzel való fizetés lehetőségének az is, hogy e módon egyes eladósodott birtokokat terhelő adósságok kifizethetők s ennek következtében csökken a magyar föld ma szinte elviselhetetlen terhe is.

Birtokpolitikai akciónk során a földhöz juttatott kisemberek részére kétségtelenül kihitelezendő volna a földért fizetett vételárnak egy igen jelentékeny hányada és kétségtelen az, hogy a vételárhátralékok után, különösen a mai viszonyok között *2 százaléknál nagyobb kamatot felszámítani nem szabad.* Ugyanez történt az 1894. évi V. t.-c. alapján végrehajtott telepítéseknel is, amikor a telepesek a vételárhátralék után 2—3 százalékot fizettek. Az a helyes elgondolás érvényesült akkor is, hogy új, önálló egzisztenciák alapítását még áldozatok árán is elő kell segíteni. Ha akkor az volt a helyzet és ez a helyes felfogás érvényesült, sokkal inkább indokolt ma ennek az elvnek az érvényesülése Csonkamagyarországnak hasolíthatatlanul rosszabb szociális és gazdasági helyzete mellett.

A kiadások kisebb hányada vissza nem térülő — legalább is közvetlenül vissza nem térülő — kiadásokat képez, amelyeknek az új gazdasági alanyokra való áthárítása nehezen volna lehetséges és méltányos. Ilyen kiadások gyanánt különösen a következőket kell felemlíteni: útépités, templom, iskola, községháza és egyéb középületek építése, kutak, csatornák stb. létesítése, talajjavítás, gyömolcs-

fák, faiskolák stb., végül az adminisztrációs kiadások, amelyek azonban jelentékeny összeget nem igen tennének ki, mert az adminisztrációt a mai tisztviselei karral is el lehet látni, több kiadás legfeljebb a dologi kiadások terén és a kiküldetési és utazási költségeknél állhat elő.

Meg kell jegyezni, hogy e költségek javarésze is legalább egyrészben más költségvetési fejezetek terhére utalványozható.

Külön megemlítendő, hogy kétségtelenül *nagyobb összeget kellene azonban a költségvetésbe felvenni egyrészt a vitézek földhöz juttatására, másrészt pedig a rokkantaknak letelepítésére és egzisztenciájuknak a meglehetősen csekély rokkantsági díjak helyett földvagyonnal való biztosítására.* Külön megfontolás tárgyát képezné az, hogy a rokkantsági járulékok milyen módon és milyen feltételek mellett volnának e célra tőkésítendőek. Gondolni kell arra is, hogy az utóbbi kategóriák részére a gazdaság megindításához szükséges kisebb összegű kölcsönök minimális kamattal, vagy kamat nélkül biztosíthatók legyenek.

Végül ezúttal is követendőnek látszik az 1894. évi V. t.-c. alapján végrehajtott telepítéseknel a későbbi időkben folytatott az az eljárás, hogy a *telepések részére a lakóházak a telepések számlájára ugyan, de a telepítő kincstár által építtessenek fel.* A közegészségügyi és szociális kívánalmaknak megfelelő, de amellett olcsó lakóházak építése csak ily módon valósítható meg, mert a telepések anyagi ereje rendszerint nem teszi lehetővé egy megfelelő kiállítású ház felépítését, a részükre nyújtott hosszú lejáratú és olcsó kihitelezés folytán azonban idővel ennek megtérítésére is képesek lesznek.

Külön megfontolást igényel az a fontos kérdés, hogy milyen minimális összegű készpénz vagy ingatlanvagyon, továbbá gazdasági felszerelés kívántassék meg azoktól, akiket telepítési akciónk jótéteményeiben részesíteni kívánunk. A már többször említett telepítési akció e tekintetben minimumot nem állapított meg és ennek megállapításánál mindenkor megengedte az egyesek speciális helyzetének tekintetbe vételét. Kétségtelenül ez a leghelyesebb és a jövőben is követendő eljárás.

Fontos továbbá a vételárhátralékok törlesztési határidejének megállapítása, valamint az a kérdés, hogy az egységesen állapíttassék meg, vagy pedig az anyagi és egyéb egyéni körülmények figyelembe vételével esetről esetre. Egy kétségtelen: *legalább 30 éves törlesztési határidő volna általánosságban megállapítandó* s ez esetben is lehetőséget kell nyújtani arra, hogy rossz gazdasági viszonyok között vagy méltánylást érdemlő egyéni bajok esetén a kamatfizetés és törlesztés tekintetében könnyítést, illetve halasztást lehessen engedélyezni.

Ezek a részletkérdések egyébként igen beható tanulmányozást és kidolgozást igényelnek, s azok tárgyalása a jelen értekezés keretein kívül esnék.

IV.

A SZÜKSÉGES FÖLDTERÜLET MEGSZERZÉSE.

Magyarországnak összesen 16,148.314 kat. holdat kitevő területéből az 1925. évi statisztikai adatok szerint 8,038.091 kat. hold a nagy- és középbirtok. Ez az arány magában véve is eléggé kedvezőtlen, de még inkább súlyosbítja a helyzetet az, hogy annak a területnek csaknem a fele: 3,693.778 kat. hold korlátolt forgalmú nagybirtok.

Nem szenved kétséget, hogy elsősorban a korlátolt forgalmú nagybirtokok azok, amelyek a nemzet életében nem töltik be azt a szerepet, amelyet a nagy- és középbirtokoknak a nemzet életében be kell tölteniök. A gazdasági élet leghatalmasabb rugója: az egyéni érdek és a vállalkozási kedv rendszerint nem ösztönzi tulajdonosait vagy hasznélvezőiket az intenzívebb gazdálkodásra s ezért, valamint különböző, itt nem részletezett okok miatt ezen birtokok nagyobb része haszonbérlet útján hasznosíttatik, az a kisebbik rész pedig, amely saját kezelésben van, csak kivételes esetekben éri utól az egyéni, szabadtulajdonban levő birtokok gazdálkodását. Ugy a korlátolt, mint a nem korlátolt forgalmú birtokok tulajdonosai ezenkívül azon esetben, ha jogi személyek, a dolog természeténél fogva nem tölthetik be a nemzet életében a falu, vagy a vidék társadalmán belül azt a szerepet, amelyet a nagy- és középbirtokosoknak be kell tölteni. A jogi személy földbirtokos, nem vezére a népnek, nem lehet tanácsadója, szellemi vezetője községe népének s a birtok kezelője, vagy bérője függő helyzetében szükségképpen inkább üzleti, mint szociális és emberbaráti szempontok szerint vezeti a birtok ügyeit.

A szabadforgalmú nagybirtok és különösen a középbirtok gyakran cserél gazdát, sőt a középbirtok sokkal gyakrabban, mint kívánatos volna, s ez a birtokkategória most már annyira megfogyatkozott, hogy további fogyása egyenesen káros volna. A földbirtokra célszerűen nem alkalmazható magyar öröklési jog is egyik okozója továbbá annak, hogy az ilyen földbirtokok egyre fogynak és aprózódnak, egyes vidékeken meg éppen eltűnnek, míg ezzel szemben a korlátolt forgalmú földbirtokok állománya jelentéktelen változásoktól eltekintve, változatlan marad. A helyzet tehát belátható időn belül az lesz, hogy a nagybirtokok kategóriájában egészen túlsúlyra jut a korlátolt forgalmú birtok, amely a nagybirtokrendszer hibáit nemcsak egyesíti magában, hanem konzerválja is és nem engedi kiküszöbölni. Ennek természetes következménye az, hogy abban az ellenszenvben, amelyet a rosszul művelt, szociális és nemzeti hivatását betölteni nem tudó holtkézi nagybirtok okoz, osztozni kénytelen az a művelt, a korral haladó, szociális és nemzeti szempontokból kifogás alá nem eső nagybirtokos is, aki ezt az ellenszenvet igazán nem érdemli meg.

A korlátolt forgalmú birtokkategóriák az 1925. évi adatok szerint a következők:

1. *kincstári birtokok: 172.847 kat. hold;*
2. *községi és városi birtokok: 691.640 kat. hold;*
3. *közbirtokossági birtokok: 659.670 kat. hold;*
4. *vallási és tanulmányi alapok birtokai: 121.537 kat. hold;*
5. *iskolai és más alapítványi birtokok: 59.415 kat. hold;*
6. *egyházi birtokok: 889.867 kat. hold;*
7. *hitbizományok: 984.068 kat. hold;*
8. *egyletek, egyesületek stb. birtokai: 114.732 kat. hold.*

Egyenkint sorra véve ezeket a kategóriákat, először is megállapíthatjuk, hogy *a kincstári birtokokra legnagyobb részt szükség van.* Állattenyésztési, kísérleti és tanulmányi, katonai stb. célok szolgálatára legnagyobb részt okvetlenül szükségesek. Meggondolandó azonban, hogy azon a határon túl, amelyen felül e célokra már nem szükségesek, ne adassanak-e el a magángazdaságnak.

Más a helyzet a községek és városok tulajdonát képező nagybirtokok tekintetében. Itt már kétségtől alapos vizsgálat tárgyává kell tenni, hogy azok a, sokszor óriási kiterjedésű földbirtokok, okvetlenül szükségesek-e a község vagy város gazdálkodásának céljaira, jelenlegi hasznosításuk az általános nemzeti, gazdasági és szociális szempontoknak megfelel-e és vajjon nem jobban megfelelne-e a nemzet érdekének, ha ezeken a nagy területeken inkább új községek és számos önálló magyar kisgazda-egzisztenciák keletkeznének. *Elsősorban utalok Debrecen város 94.000 holdas óriási birtokára, amelyből szántóföld 15.000, legelő pedig 46.000 kat. hold.* Vajjon a nemzet érdekeinek megfelelően van-e ez az óriási terület hasznosítva akkor, amikor annak legnagyobb részén félnomád, középkoriasan extenzív gazdálkodás folyik és igen kevés embernek nyújt ma megélhetést. A Hortobágy világhírű látványosság ugyan, de az egyre inkább indusztriális és értelmiségi jellegű város állattenyésztéséhez ma már nem okvetlen szükséges, viszont ezen a nagy területen 5—8 ezer magyar kisgazdacsalád, tehát 20—40 ezer lélek találhatna megélhetést. A városra nézve is inkább terhet jelentenek ma ezek az óriási ingatlanok, állandó ráfizetéssel járnak, viszont a város vezetősége a legnagyobb áldozatok árán is alig képes megteremteni azokat az elsőrangúan fontos közegészségügyi és kulturális berendezéseket, amelyek nélkül modern várost elképzelni sem lehet. Némileg más, de nem kevésbé rossz *Szeged város* szintén nagy kiterjedésű földbirtokainak hasznosítása is és úgyszólván napról-napra foglalkoznak lapjaink azokkal az állapotokkal, amelyek között a város kisbérleti sínylődnek. E gazdálkodás mellett tönkre megy a város is, de hihetetlenül ki vannak uzsorázva a városi va-

gyon bérlői is. Némileg jobb a helyzet *Kecskemét, Nagykőrös* stb. más nagy földbirtokokkal rendelkező alföldi városainkban.

A közbirtokossági földbirtokok közül fel kell említenünk *Hajdúnánás* közbirtokosságának 9.900 holdas, *Kúnmadaras* 9.500 holdas és a *Pusztangyalházi* birtokosság 7.500 holdas földbirtokait. Ma ezek a területek legnagyobbbrészt szíkes, kopár legelők, amelyeket a tulajdonos közbirtokosságok megfelelően kihasználni nem tudnak s a minden javítás nélküli rendszertelen gazdálkodás következtében még tovább is rontanak. Kétségtelen, hogy bizonyos mértékű talajjavítás nélkül ezek a földek gazdálkodás céljaira egyelőre nem alkalmasak, azonban meg lehet hozni minden áldozatot azért a célért, hogy ezeken a területeken is pár ezer magyar család kenyérhez jusson.

Ugyancsak meggondolandó volna, hogy nem célszerűbb-e a *valás- és tanulmányi alapok, továbbá az iskolák és egyéb alapítványok birtokai* egy részének is magánkezekbe való juttatása? Nehéz és beható megfontolást igénylő kérdések ezek, de megoldásuk elől sokáig elzárkózni semmiesetre sem lehet. *Amíg a magyar közgazdasági élet az államszocializmus irányában halad s amíg minden minisztérium azt igényli, hogy meg legyen a maga uradalma, amelyen jövedelem ugyan nincs, de ambiciózus főtisztviselők alkothatnak és adminisztrálhatnak, addig nem leszünk képesek megakadályozni azt, hogy népünk egyre inkább el ne proletarizálódjék, vagy a jobbik és szerencsésebbik esetben ne legyen kénytelen vándorbotot venni a kezébe és ne vándoroljon ki boldogabb országokba, ahol az egyéni boldogulás útja nincs még teljesen elzárva előle.* Scitovszky, volt belügyminiszterünk egyidőben teremtette meg a kelebiai hatalmas belügyi uradalmat azzal a kétségtelenül nemes elhatározásával, *amellyel a kivándorolt kanadai magyarok részére nemzeti színű zászlót ajándékozott.* Mindaddig, amíg ezek az akadályok el nem hárulnak a magyar nép egyéni birtokszerzésének útjából, s mi magunk tenyésztjük ki az elégedetlen s a gazdasági konjunktúráktól igen nagy mértékben függő földmives-proletár tömegeket, a konzervatív magyar politika olyan tehertételeket kénytelen magával hordozni, amelyek végül is bukását fogják okozni.

Nagyjában ugyanez a kérdés a *hitbizományok* régóta vajdó problémájánál is. *Vajjon néhány tucat főnemes érdeke megér-e annyi kockázatot, amennyit a megoldás további halogatásával vállalunk kell,* de nemcsak a magyarság nemzeti gondolkozású nagy többségének kell vállalnia, hanem maguknak az érdekelt, kevésszámú nagybirtokosoknak is. Ma még a kérdés megoldható a szerzett jogok nagyobb sérelme nélkül, de ha ez a gyújtóanyag bent marad közéletünkben, senki sem állhat jól azért, hogy pár hónap, vagy pár év múlva nem jön-e egy sokkal radikálisabb elintézés. Ha azonban a konzervatív politika hozza a legerősebb támasztékát képező kiskisgazdaosztály számszerű megerősödését, akkor a nemzeti gondolat

jövője s ezzel együtt a magyarság nemzeti igényeinek teljesülése is biztosítottnak látszik.

Legkényesebb kérdés a nagykiterjedésű egyházi nagybirtokok problémája. Ma, amikor ezt a kérdést éppen nemzeti és konzervatív oldalról vetik fel — mert sokan látják a kérdés megoldatlan voltában rejlő veszélyeket —, a másik oldalról: a klerikális gondolkodású táborból, amelynek hazafiasságát és jóhiszeműségét kétségbe vonunk nem lehet, még mindig ugyanazzal az idegességgel fogadják a konzervatív szellemű, de a nemzeti politikának megfelelő megoldás eszméjét, mint a radikális oldalról követelt szekularizációt. E sorok írója katolikus, aki a maga komoly, vallásos meggyőződését és egyháza érdekeit össze tudja egyeztetni azzal a gondolattal, hogy az egyházi latifundiumok ideje elmúlt. Ma, amikor egész Európában egyedül állunk óriási kiterjedésű egyházi nagybirtokainkkal, igazán fel lehet tennünk a kérdést, vajjon ki szolgálja inkább egyháza érdekeit: az-e, aki az eddigi, károsnak és veszedelmesnek felismert állapot változatlan fenntartása mellett elvakultan, presztizs-harcot folytat s ezzel előbb-utóbb felidézi annak veszedelmét, hogy egy elkövetkező radikális politikai irányzat kártalanítás nélkül sajátítsa ki mindent, vagy pedig az, aki azt kívánja, hogy e birtokok lassan, fokozatosan, kártalanítás mellett kisajátítva, ezer és ezer új, elégedett magyar családnak tudjanak kenyeret és jólétet biztosítani s ezzel együtt lehetővé kívánja tenni, hogy az egyházak vagyonukat más, gyümölcsözőbb, de a közvélemény elégedetlenségét kevésbé felkeltő alakban tovább élvezhessék és fokozottabb mértékben be tudják tölteni azt a hivatást, amelyet a konzervatív államrendben be is kell tölteniük.

Főként ezek volnának azok a földbirtokkategóriák, amelyekből egy alaposan átgondolt 10 éves munkaprogramm alapján körülbelül egymillió kat. hold kisajátítása és rajtuk új, életerős kis- és középbirtokos egzisztenciák teremtése sürgősen megvalósítandó volna. Ezt a kisajátítást kizárólag a szerzett jogok legmesszebbmenő tiszteletben tartása mellett olyként látom megvalósíthatónak, hogy az e birtokokért fizetett kártalanítási összegekből elsősorban a megmaradó birtokterületek tehermentesíthetők legyenek, másodsorban pedig a kártalanítási összegek arra szolgáljanak, hogy más formában biztos elhelyezést nyerve, tulajdonosaiknak az eddigi helyett állandóbb, biztosabb és nagyobb jövedelmet nyújtsanak, — olyan vagyontárgyakban, amelyeknek kezelésében az egyéni érdek és vállalkozási kedv nem játszik szerepet. Egyházak, alapok, alapítványok stb. részére legcélszerűbbnek városi házbirtokoknak akár vétel, akár építkezés útján való megszerzése mutatkozik, míg a községek és városok az így szerzett tőkéket leghélyesebben olyan városi üzemek, intézmények stb. létesítésére fordíthatják, amelyek egyrészt hasznot hajtanak, másrészt pedig nélkülük ma már modern városi élet el

sem képzelhető. Erre éppen azokban az alföldi városainkban van nagy szükség, amelyek, mint nagy földbirtokosok, ma a legnagyobb nehézségekkel küzdenek. Ha e városaink egyrésztől meg tudják valósítani legfontosabb közüzemeiket, másrésztől pedig kereskedelmüket és iparukat számos, a környékükön épült új község tudja táplálni, nem szenved kétséget, hogy elmaradt nagy alföldi városaink is igen sokat fognak nyerni és erősen fel fognak virágozni.

Megvalósíthatóknak látszanak ezúton — mint már említettük — fokozatosan a székesfővárosban és a vidéken olyan nagy városépítési problémák is, amelyek megoldására ezidőszertint még gondolni sem tudunk. Hogy ez kereskedelmünk, iparunk és állami bevételeink szempontjából mit jelentene, azt e helyen fejtegetni feleslegesnek látszik. De felbecsülhetetlen haszna volna a munkanélküliség rettenetes problémájára nézve is.

A fent említett birtokkategóriákon kívül még 10 év alatt összesen mintegy 200.000 kat. hold földbirtok volna céljainkra megszerzendő, elsősorban szabadkézből vagy árverésen való vétel útján. Különösen nagy jelentősége volna e lehetőségnek olyan esetekben, amikor nemzeti szempontból nem kívánatos elemek kezébe való jutástól kívánunk földbirtokokat megmenteni, amire ma, sajnos, jogszabályaink ugyan vannak, de anyagi lehetőségeink hiányoznak.

Ez a legjobb módja a földbirtokpolitika terén a keresztény és nemzeti politika érvényrejuttatásának. Mert amíg ez a jelszó a gyakorlatban csak egy negatívumot jelent: hogy zsidó nem vásárolhat földet, addig ez az elmélet és gyakorlat nemzetközi viszonylatban csak károkat okozhat, de amint ezt az elvet pozitív szociálpolitikai alkotással tudjuk a gyakorlatba átvinni: a kérdés méregfoga ki van húzva.

V.

A TELEPÍTÉSHEZ SZÜKSÉGES NÉPANYAG.

Nem szenved kétséget, hogy Magyarországon feles számmal lehet találni olyan törpebirtokos és birtoktalan mezőgazdasági termeléssel foglalkozó családokat, amelyeknek telepítése és minimálisan 10 hold termőfölddel való ellátása nemcsak gazdasági szempontból hasznos és célszerű, hanem a szociális béke szempontjából is kívánatos. *Igen nagyszámú olyan család van, amely rendelkezik azzal a minimális tőkével földben, készpénzben, állatállományban és eszközökben, amely önálló kisbirtokos-egzisztencia alapításához szükséges, de a helyi viszonyok folytán szülőföldjén földet vásárolni nem tud. Közismert dolog, hogy egyes vidékek népe különösen hajlamos arra, hogy önálló egzisztencia alapítása utáni vágyában szívesen eltávozik szülőföldjéről messze messze vidékekre is, ha ott tud földhöz jutni. Így csaknem teljesen Szeged városnak és környékének magyarságából kerültek ki a ma megszállott délvidéknek egy évszázad óta csaknem az összes*

telepes községei, sőt jutott belőlük az újabb telepítési akciók során még Erdélybe is. Ugyanez a helyzet a *Dunántúl* egyes vidékein, valamint a *Jászságban* és *Békésben* is.

Nem volna azonban egészen célravezető egy olyan telepítési politika, amely tisztán az ország földéhes népének földéhségét elégítene ki. Czettler Jenő szerint „a birtokpolitika nemcsak gazdasági, hanem szociális, sőt ezen túlmenőleg nemzeti feladatok megoldásának is eszköze”. Ezeket a célokat követte a régi nagynevű földművelésügyi miniszterek: *Bethlen András gróf és Darányi Ignác által folytatott telepítési politika is, amely a rendelkezésre álló csekély anyagi eszközökkel is oly szép eredményt tudott felmutatni.*

Tisztán a földéhség kielégítése gazdasági szempontból nem is feltétlenül előnyös. *A magyar parasztságban meg van az a hajlandóság, hogy szívesen szerez új földterületeket, de ezzel szemben elhanyagolja a talajjavítást és tartózkodik az intenzívebb kultúrától.* Gazdasági szempontból pedig inkább arra kellene törekedni, hogy kisebb területen intenzívebb mezőgazdasági művelést folytassunk.

A népanyag kérdéséről szólva elsősorban tehát azon vidékek népessége jöhet elsősorban tekintetbe, amelyek igen sűrű népességgel bírva, ma túlnépeseeknek tekinthetők. Ilyenek különösen Szeged és vidéke, a Jászság, Heves és Pest megyék egy része, továbbá a Dunántúl számos vidéke. E vidékeken nagyszámú olyan törpebirtokos család fog akadni, amely nagyobb földterület megszerzésének lehetőségére lakóhelyét szívesen megváltoztatná. Ezzel javít nemcsak a saját sorsán, hanem jobb szociális helyzetet teremt túlsűrű népességgel bíró lakóhelyén is. Az ottmaradtak egy része földszerzési lehetőséghez jut, másik része számára pedig a munkaalkalmak szaporodnak.

Külön meg kell említenünk a vitézek és hadirokkantak kérdését, akik számára különleges elbánás volna biztosítandó és földdel való ellátásukra évente nagyobb összeg volna fordítandó. Mint már említettük, ennek nemzetünk erkölcsi erejének növelése szempontjából rendkívüli jelentősége volna.

Igen nagy fontossággal bír még Csonkamagyarországon is a nemzetiségi kérdés. Ennek megoldását csak egy erőteljes földbirtokpolitika hozhatja meg. A cél ugyanis, amelyet bevallanunk nem lehet, de hallgatólagosan követnünk kell, csak az lehet, hogy *nemzetiségeinket fokozatosan asszimiláljuk.* Szükséges ez két okból: először azért, mert még a leglojálisabb nemzetiség is bizonyos mértékig idegen és soha sem százszázalékig megbízható elemet képvisel egy országban, másodszor pedig azért, mert az *asszimilációval a magyarság számszerű megerősödését tesszük lehetővé.*

Csonkamagyarország határai között a német nép képezi a legfontosabb és a magyarság jövője szempontjából legjelentősebb nemzetiiséget. A világháborút megelőző időkben a német nép Magyarországnak leglojálisabb nemzetisége volt, amely érzésben a magyarsággal teljesen azonosította magát. Ma a nagynémet agitáció következtében ez a nép egyre inkább eltávolodik tőlünk érzésekben és politikájában,

a csopkaország határai között épúgy, mint a megszállott részekben. Különösen nagy baj ez akkor, ha figyelembe vesszük azt, hogy a nagy-német birodalommal előbb-utóbb közvetlen szomszédságba fogunk kerülni, s éppen hazánk azon része bír jelentékenyebb német lakossággal, amely a nyugati határ közelségében terül el. Ezenkívül éppen a nyugati, a dunántúli magyarság propagatív képessége a leggyengébb, úgy hogy már a németiség határozott térhódításáról beszélhetünk a Dunántúl. 1910 és 1920 között ugyanis a németek számaránya a következő vármegyékben emelkedett: Fejér vármegyében 11.1%-ról 11.4%-ra, Győr vármegyében 1.0%-ról 1.2%-ra, Moson vármegyében 38.1%-ról 39.0%-ra, Sopron vármegyében 8.2%-ról 8.3%-ra, Tolna vármegyében 27.9%-ról 28.6%-ra, Bács-Bodrog vármegyében 27.6%-ról 28.1%-ra és Pest megyében 8.1%-ról 8.7%-ra, ami mellett megjegyzendő még, hogy a magyarság számaránya ezekben a vármegyékben visszaesett. Növekedett még a németek aránya Baranya vármegyében 36.5%-ról 37.4%-ra, Komárom vármegyében 11.4%-ról 12.7%-ra, Arad vármegyében 34.1%-ról 34.8%-ra és Torontál vármegyében 7.5%-ról 7.6%-ra. Ugyanezen idő alatt az osztrákok által megszállott Nyugatmagyarországon is tért vesztett a magyarság: 9.0%-ról 8.4%-ra hanyatlott, míg ugyanekkor a németek számaránya 74.4%-ról 75.1%-ra növekedett.

Ha ennek a jelenségnek az okát kutatjuk, akkor a nyugati magyarságnak már említett kisebb propagatív erejére, valamint arra kell rámutatnunk, hogy az asszimiláció ezeken a területeken egyáltalán nem, vagy csak igen kevésbé működik. Ennek oka viszont az, hogy a német lakosság csaknem egészen zárt, egynyelvű községekben él, amelyek a tapasztalás szerint egyáltalán nem, vagy pedig csak a legkivételesebb esetekben magyarosodnak meg. *Asszimiláció ugyanis csak ott lehetséges, ahol a másnyelvű nemzetiség nemcsak a magyar kultúra állandó behatásának van kitéve, hanem ezenkívül még a folytonos társadalmi érintkezés és a vérkeveredés is előmozdítja a beolvadást.* Ennek a lehetősége pedig egynyelvű, zárt községekben nem áll fenn. Ezért nemcsak a Dunántúl, hanem az ország más részein is azt tapasztaljuk, hogy a falvakban csak ott volt asszimilálódás, ahol az idegen nyelvű népesség magyarokkal keverten lakott. És pedig működött az asszimiláció nemcsak a magyarság javára, hanem kárára is és a sok példa között elsősorban utalnunk kell az erdélyi magyarság szomorú hanyatlására. Ennek oka is abban keresendő, hogy az oláhokkal keverten lakó magyarság az államhatalom közönyössége folytán igen csekély mértékben részesült a magyar kultúra erejében, ellenben a selejtebb, de mozgékonyabb oláh kultúra, valamint a társadalmi érintkezés és vérkeveredés folytán rohamosan olvadt be az oláhságba. Az asszimiláció kilátásai pedig a jövőre nézve egyáltalán nem kedvezőek, különösen amióta nyelvhasználat és iskolai tekintetben nemzetiségeink bizonyos kedvezményeket kaptak. Egyébként teljes bizonyossággal megállapítható az, hogy sem a közhivatalokban való

nyelvhasználat, sem az iskolai oktatás nyelve a beolvadás szempontjából jelentőséggel nem bír; esetleges kényszerítő rendszabályok nyelvhasználati és iskolai tekintetben tehát feleslegesek és céltalannok, ellenben alkalmasak arra, hogy a nemzetiségi öntudatot felkeltsék és elkeseredést szítsanak.

Asszimiláció ott jön könnyen létre, ahol a magyarság és a másnyelvű nemzetiség keveredési aránya legalább 85%. Nagyobb számú másnyelvű lakosság jelenléte esetén a beolvadás már nehezebben, lassabban és bizonytalanul jön létre.

Ezeket a tapasztalatokat tehát egy telepítési akció során okvetlenül fel kell használnunk akkor, hogyha célunk nemcsak a gazdasági és szociális igények kielégítésére, hanem nemzetünk megerősítésére is irányul. A magyar nyelvű népesség közé 10—15% arányban másnyelvű lakosság telepítése azt eredményezi, hogy ez a másnyelvű lakosság legfeljebb egy nemzedéken belül nyelvben, három-négy nemzedéken belül pedig fajilag is magyarrá válik.

Az eljárás nehézségét növeli az, hogy hazai német lakosságunk az ország egyes vidékein meglehetősen egységes, nagyobb nyelvterületen, zárt közösségekben él. Ezekben a közösségekben telepítési célokra igénybevehető földterület is ritkán akad, úgyhogy itt a megoldást nehéz megtalálni. Lehetetlennek azonban ezt sem lehet mondani, mert ha ezeknek a közösségeknek társadalmi és gazdasági struktúráját vizsgálata alá vesszük, azt látjuk, hogy igen sok közösségben a földbirtokok ma már annyira el van aprózódva, hogy a közösség lakossága kizárólag, vagy csaknem teljes egészben 10 holdon aluli kisbirtokosokból és munkásokból áll. *Ilyen helyeken adva van annak a lehetősége is, hogy az egész közösség lakossága nagyobb gazdasági előnyök és földszerzési lehetőség biztosítása mellett áttelepíthető legyen.* annál is inkább, mert e közösségek gazdasági bajait még az is tetézi, hogy földjeik tagosítatlanok. Ilyen módon viszont megvan a lehetősége annak, hogy zárt német nyelvterületen is magyar közösségek legyenek beékelhetők. *Amint a nyelvterület egysége meg van bontva, a magyarosodás már sokkal gyorsabban fog végbemenni és a német progressziónak az ország veszélyeztetett nyugati területén útját vágjuk.* Ilyen egységes német nyelvterület a dunántúli részekben három van: a legnagyobb az úgynevezett schwäbische Türkei, Baranya, Somogy és Tolna vármegyék egy összefüggő része, a második a budai hegyvidéken kezdődő és a Bakonyig elnyúló német községláncolat, a harmadik pedig egy többször megszakított keskeny sáv, az elszakított Nyugatmagyarország felé eső határon. Eppen ezeken a területen fordulnak elő legnagyobb számban a már említett elaprózott határu közösségek, amelyekből különben Csonkamagyarországon körülbelül 500—520 van.

E helyen kell még megemlékeznünk a *vallásfelekezet és a nemzetiségi hovatartozás kérdéséről* is, amely kérdés fontossága különösen akkor nyilvánvaló, ha telepítési és nemzetiségi politikánk nemcsak Csonkamagyarország határait veszi tekintetbe, hanem már most

számolunk a trianoni határokon túl elterülő országrészekkel és a magyarságnak annakidején ottani progressziójával. E szempontból különösen két vallásfelekezet érdemel figyelmet: *a görög katolikus és az ágostai hitv. evangélikus*. A görög katolikus hitfelekezet hívei Csonkamagyarországon, alig néhány ezer embert kivéve, magyar anyanyelvűek, akikre azonban határaink kisebb mértékű megváltozása esetén is az a hivatás vár, hogy nagyobb tömegű rutén és oláh anyanyelvű görög katolikust olvasszanak be a magyarságba. Az evangélikusok viszont mai határainkon belül is meglehetősen nagy szá-
zalékban német és tót anyanyelvűek, noha a magyarság terjesztése szempontjából erre a hitfelekezetre is nagy feladatok várnának.

E szempontokat a magyarság érdekeit szolgáló földbirtokpolitika semmiesetre sem hagyhatja figyelmen kívül.

VI.

AZ ALFÖLDI KÉRDÉS.

Az Alföld speciális bajairól sok lelkes, nagytudású magyar ember mondott véleményt s talán leghelyesebb, ha ezeket a véleményeket szósz szerint idézzük. *Kaán Károly* a „Magyar Alföld” című nagyszabású munkájában a következőket írja:

„Jellemző a helyzetre, hogy az említett négy alföldi törvényhatóságnak — *Szeged, Kecskemét, Debrecen, Hódmezővásárhely* — együtt vett 3421 négyzetkilométer határa nagyobb egész Vas vármegye 292 községének és két városának együttléve 3298 négyzetkilométer határánál. Amíg tehát Vas vármegyében 294 helyről tudták a megye lakosai földeik gazdaságát ellátni, az a tanyavilág kényszerű kialakultáig ebben a négy határban csak négy helyről történhetett.”

„A 10—20-ig, sőt manapság 30—40 ezerig menő lélekszámmal kialakult és természetszerűleg rohamosan fejlődő falvak, főként azok némelyike fészke lett már hosszabb idő óta az elégedetlenségnek és az agrárszocializmus mindenféle tévtanainak. A földmunkásoknak és a mezőgazdasági munkásoknak ugyanis viszonylag nagyszáma gyűlik meg egy ilyen mammut-faluban. Ha a Dunántúlhoz hasonlóan, sok faluban oszlanék meg az Alföld lakossága, úgy egyfelől nem alakult volna ki olyan élesen az osztálykülönbség a mezőgazdasági munkás és a kisbirtokos között, másfelől a földmunkásmozgalmak gócaivá sem váltak volna egyes aránytalanul nagy lélekszámú falvak és valószínű, hogy nem élesedett volna ki az ellentét a nagybirtok és a néprétegek között sem.”

Ehhez a magunk részéről ma még hozzátehetjük azt, hogy ezek az alföldi mammut-falvak képezik az ő nagyszámú és a városi munkásságnál kevésbé intelligens munkásságukkal a leghálásabb talajt a bolsevista agitáció számára is. E községekből indul ki továbbá a szociáldemokraták agrárius szervezkedése és keríti ma már lassan-

ként hatalmába a jobb gazdasági és szociális helyzetben levő vidékek földművelő lakosságát is.

A tanyakérdésről idézem Czettler Jenőnek a képviselőház 1927. évi február 16-iki ülésén mondott következő szavait:

„A szívem fájt, amikor a tanyákat bejárva, mindenütt csak a nyomort találtam. Nem azt a nyomort, amely kéregető kezét nyújt egy darab kenyérért, hanem *kulturális és közegészségügyi nyomort*. Mintha csak a Kongó-vidék négerai között jártam volna, olyan elmaradt ezeken a vidékeken a posta, iskola és az orvosi szolgálat. Láttam tanyai gazdát, aki kocsiján, párnák között vitte haldokló feleségét a 20—25 kilométernyire fekvő községbe orvoshoz. Láttam gyermekeket, akik apjuk csizmájában bukdácsolnak a barázdák között a 4—5 kilométer távolságban fekvő iskolába, hogy megtanulják azt, hogyan kell öntudatos magyarnak lenni, hogyan kell a nemzet oszlopának lenni.”

Ehhez hozzá kell tenni azt, hogy itt nemcsak cselédekről és gazdasági munkásokról van szó, hanem módos kisgazdákról, tehát a magyar nép, a társadalmi és állami rend gerincéről.

Gesztelyi Nagy László írja „Az Alföld gazdasági jövője” című munkájában:

„Bebizonyított tény, hogy *a színmagyar Alföldön sokkal nagyobb nemcsak a csecsemő-, hanem az általános halandóság is, mint az ország többi részein*. Háború előtt Magyarországon a született gyermekek 20%-a pusztult el egyéves kora előtt, a helyzet nem javult azóta, különösen az Alföldön, ahol a tanyarendszer mellett a legprimitívebb közegészségügyi követelmények sem valósíthatók meg. Igen nagymértékben szedi áldozatait a gümőkór is.”

Gazdasági szempontból is idézni kívánom néhány, a helyzetet jól ismerő szakember véleményét. *Forster Géza*, az OMGE volt igazgatója „Javaslatok az alföldi gazdálkodás javítására” című munkájában e kérdésről így vélekedik:

„Gazdálkodási szempontból az ily nagy területek — az alföldi nagy községi határok — egyesítése nem célszerű, mert egyes ily központokból a távoleső birtokrészek megművelése nagy időpocsékolással, óriási fáradtsággal és nagy munkaerővesztéssel jár. Hogy a gazda szántóföldjét megművelhesse, ahhoz gyakori megjelenése szükséges az illető földterületen, már pedig az Alföldön nem kivételes eset az, hogy a gazda lakóhelyétől 30—40, sőt 100 kilométer távolságban bír földterületekkel és ezen földterületeket lakóhelyéről igyekszik megművelni... *Az alföldi gazdálkodás egyik rákfénéje a rossz utak, amelyek példabeszéddé váltak*. Hogy lehessen messze távolságba terheket szállítani, midőn a gyalog való odajutás is sokszor lehetetlennek látszik? Belátták már ezt sok város és község lakosai és kezdett egyes határokbán a tanyai rendszer kialakulni, vagyis a sok ide-odajárás megtakarítása szempontjából többé-kevésbé alkalmas tanyai épületeket emeltek a birtokosok távoleső földjeiken és az év azon időszakait, midőn a mezőgazdasági munkálatok folynak, ezen

tanyákon töltik. De vannak már az Alföldön oly községek is, amelyek lakosai részben már állandóan a tanyán laknak. A legtöbb tanyai birtokos az év egy részét tölti csak kinn a tanyán, a legnagyobb munkaidőben, az év többi részét benn a városban és ott urizál. Azonban az ilyen gazdálkodás jónak nem nevezhető, mert nemcsak hogy drága, de a birtok termőerejének tönkretételével jár, mert vagy ott kinn a tanyán hordja össze termését és ott csépelel el s a magot és a szükséges szalmát behordja a városba, vagy pedig az egész termést letakarítás után fuvarozza be és a készült trágyát ismét vissza kell fuvaroznia a tanyára. Tegyük csak fel, hogy az illető birtokos birtoka a várostól 15—20 kilométernyire fekszik, akkor bizony jól hajszolja meg lovait, ha naponta két fordulót meg akarna tenni. Ebben látom én az alföldi gazdálkodás legnagyobb hibáját. A gazda olyan vetésforgót igyekszik magának beállítani, hogy minél kevesebb ideodajárkálása legyen. Tehát vet búzát s megint búzát. Állatot nem nevel, csakis a legszükségesebb igavonó barmot tartja, mert legelőit feltörvén, takarmányt sem természet s így nincs miből állatot tartania. *Így válik aztán a híres magyar Alföld kiszarotttá s ma már alig hozza meg az 5—6 magot, hogy tulajdonosát kárpótolja munkájáért.*"

Gesztelyi Nagy László idézett munkájában a következőket mondja:

„A tanyásgazdák egyrésze ugyanis csak nyáron lakik a tanyáján, míg a telet állatai egy részével együtt a városban tölti, minek folytán az itt gyűlt trágya a sokszor 30—40 kilométer távolság miatt kisvasút és jó út hiányában nem kerül vissza a földre, miáltal az évről-évre veszít termékenységből.”

Csak ennek az egy kérdésnek: *a tanyakérdésnek megoldása legtisztább, színmagyar népességünkben egymillió ember sorsának, kultúrájának, testi és lelki megerősödésének és gazdasági jólétének kérdését oldja meg és emelné fel arra a színvonalra, amelyen a hasonlíthatatlanul jobb viszonyok között élő dunántúli nép áll.*

A megoldás irányára helyesen mutat rá Czettler Jenő, amikor a tanyakérdés megoldásának vitájában a következőket mondja: „A mai földbirtoktörvény csak a hirtelen felzúdult szociális követeléseknek engedett, de hiányzik belőle a nemzeti birtokpolitika legeredményesebb eszköze: a telepítés.”

Nemzeti kérdés és szociálpolitika: e kettő összefüggésére gyönyörűen mutat rá a magyar ujságírás egyik büszkesége, Milotay István a Magyarság 1928. évi december hó 25-én „A kanadai karácsonyfa” című cikkében:

„Talán éppen ezeknek — a Braziliába kivándorolt magyarságnak — küldtünk az elmúlt évben belügyminiszteri jóváhagyással nemzetiszínű zászlót lelkes szózat kíséretében, amely arra inti őket, hogy a szétszórt egyéni település helyett zárt telepeket létesítsenek. Zárt telepeket legalább ott, Braziliában, ha idehaza, Kelebia környékén nem engedjük meg nekik ezt a zárt települést s állami dominiu-

mot csinálunk a guzdátlanul maradt szabadkai határból, miközben az összes alföldi szakértők, közigazgatási, gazdasági, közlekedési és kulturális szakemberek az Alföldön a falutelepítést sürgetik, mert csak ebben látják a kiutat a mai tanyarendszer s a behemót városi határok és magánlatifundiumok átkaiból."

Az új földbirtokpolitikának tehát elsősorban a török, tatár és német pusztítások közben elnéptelenedett, majd rendszertelenül újra benépesült Alföld képét kellene megváltoztatnia olymódon, hogy a kevés számú mammut-falu mellett sűrűbben be legyen 2000 körüli lélekszámmal bíró községekkel népesítve. Az Alföldhöz hasonló viszonyok szörványosan feltalálhatók még a Dunántúl egyes vidékein is. Nagyjában a következő törvényhatóságokra lenne különös gond fordítandó:

1. *Pest vármegye.* A budapest—cegléd—szolnoki vasútvonaltól délre eső része csaknem kizárólag nagyhatárú mammut-falvakból és óriási határú városokból áll, csaknem egészen agrárius jellegű lakossággal. Nagy városi birtokok, hitbizományok és alapítványi stb. birtokok jellemzik ezt a némely részében feltűnően ritkán lakott vidéket. A kunszentmiklósi járás népsűrűsége például alig éri el a 40-et négyzetkilométerenként, a főváros közvetlen közelében fekvől alsódabasi járás is alig éri el az 50-et. Emellett már a fővárostól 20 kilométer távolságban is leírhatatlan kulturális és közegészségügyi állapotokat találunk. A helyzet még rosszabb a megye déli vidékein, így pl. a 66.000 hold határral bíró Kiskunfélegyháza lakosságának kb. 50%-a lakik a tanyákon, ahol pl. csak minden második szüléshez hívnak bábát, orvosi segítségről nem is beszélve. A város lakosságának 25%-a írni és olvasni nem tud. Kiskunhalas határa 112.000 hold, tehát csaknem annyi, mint két járás átlagos területe. Ezen a nagy területen 1920-ban csak 26.000 ember lakott s 'ennek több mint 50%-a: 13.600 a tanyákon. Az analfabéták száma meghaladja a 30%-ot. Nem sokkal jobb a helyzet a 163.000 hold határral bíró Kecskeméten sem, ahol a lakoságnak szintén több, mint 50%-a lakik a tanyákon.

2. *Bácsbodrog vármegye* megmaradt részei nagyrészt szintén ugyanezen képet tüntetik fel. Itt külön fel kell említeni Szabadka városnak Csonkagyarországhoz tartozó határrészeit, amelyek területének csaknem 90%-a a már említett állami dominiumot képezi.

3. *Csongrád vármegye* területe nagyon változatos képet mutat. Óriási latifundiumok mellett — Szeged város, a Pallavicini-uradalom — szűkre szabott határok között nyomorgó agrár-proletár falvak, egy részében pedig jómódú kisgazdák által lakott mammut-városok és falvak, mint Hódmezővásárhely, Szentés, Csongrád és Dorozsma, amelyekben a kisgazdák mellett nagyszámú nyomorgó gazdasági és földmunkás is lakik. Ez a vármegye egyesíti magában az Alföld gazdasági és szociális bajainak minden típusát: a nincstelen gazdasági munkást, a szervezett kubikosmunkások nagy tömegét, a tanyarendszert, a városi és hitbizományi latifundiumokat, az egyke-rend-

szert, az út- és vasút nélküli, gazdaságilag rendkívül elmaradt vidékeket, valamint a városi nagybirtokokon folytatott ésszerűtlen, a földet és bérletét egyaránt tönkretévő bérleti gazdálkodást.

4. *Jász-Nagykun-Szolnok* vármegye területén ekkora szélsőségek nem találhatók ugyan, de itt is megvan a tanyarendszer és a mammuthatárok minden átka. A szapora népességű, katolikus Jászságtól eltekintve, ritkán népesített terület, amelynek egy részét az egyke és a tiszazugi arzenperekben is megmutatkozó erkölcsi romlottság is kikezdte. Különös figyelmet érdemelnek itt is az óriási területű városi és községi határok.

5. *Heves* vármegyének csak a szorosan vett Alföldhöz tartozó tiszabalparti részei — Tiszafüred és vidéke — szenvednek a speciális alföldi bajokban.

6. *Békés* vármegyében ismét igen rossz helyzetet és nagy szélsőségeket találunk. A vármegyének csaknem összes községei rendkívül nagy határral bírnak, de sok a teljesen vagyontalan földmunkás népesség is, amely egyes mamutfalvakban húzódik össze. Ezek az agrárszocialista központok nemcsak a vármegyében, de Magyarországon is. Rendkívül sok a nagybirtok területe, de van meglehetősen erős kigazdaosztálya is, amelynek jórésze nem eléggé vagy egyáltalán nem asszimilált más nemzetiségű. Nagy baj továbbá az is, hogy a vármegyében csaknem teljesen hiányzik a történelmi középosztály, miért is a gazdaközönség egy részét jellemzi a nemzeti szempontok fel nem ismerése és az ú. n. úrgyűlölet. Az absentista mágnásosztály és a zsidó nagybirtokosok a nép vezetésére teljesen alkalmatlanok.

7. *Arad-Csanád* és *Torontál* vármegyékre csaknem szó szerint ugyanezek mondhatók.

8. *Bihar* vármegye megmaradt részén már valamivel jobb viszonyokat találunk. A községek valamivel kisebbek, sűrűbben fekszenek és valamivel jobb szociális viszonyokat mutatnak fel. Itt is sok a holtkézi nagybirtok, másrészt pedig a földműves-proletár, amint vannak túlnagy községi határok is. A történelmi középosztály pusztulóban van ugyan, de befolyását a nagyszámú zsidó nagybirtokos mellett is megtartotta.

9. *Hajdu* vármegye állapota sok tekintetben rosszabb. A vármegye területének nagy része: a régi hajduvárosok területe, csaknem teljesen kigazdabirtok, de úgy itt, mint a vármegye más községeiben, a községi határok túlnagyok, ezzel kapcsolatban a tanyarendszer erősen ki van fejlődve.

Egyes helyeken rendkívül rossz szociális, közművelődési és gazdasági helyzetet találunk. Az utóbbi két-három évben az egyke határozott fellépéséről is lehet beszélni. Külön fejezetet képez *Debrecen* város közel 1000 négyzetkilométeres határa, a benne fekvő Hortobágy pusztával. A város külterülete Magyarország legritkábban lakott vidéke, amelynek népsűrűsége nem éri el a 20-at sem négyzetkilométerenként. A határ némely pontja a várostól 90 kilométer

távolságban van, amelyen intenzív gazdálkodás elképzelhetetlen. Így ennek az óriási területnek csaknem harmadrésze rendkívül kezdetlegesen hasznosított legelőterület, amelyről *Kaán* Károly a következőket írja:

„*Hortobágy* tengernyi legelője 39.337 hold területével ma egy mutatványos fényűzés, mely a maga mivoltában Európaszerte bizonyára egyedül áll, de annak a mai körülmények közötti fenntartását sem a város közönsége magángazdasági érdekével, sem a nemzetháztartási érdekekkel összeegyeztetni nem lehet. Legkévésbé alkalmas arra, hogy a benne szunnyadó nagy vagyron értékének csak hozzátvetőlegesen és valamiképen is arányba hozható hasznát nyujtsa.”

Kisebb mértékben feltaláljuk ezt a bajt a megye más városai-ban is, így különösen *Hajdusoboszlón*, *Hajdunánáson* és *Hajduböszörményben*. Talán ez is egyik oka annak, hogy a nagyrészt vagyonos, de vagyonát a fizikai akadályok folytán kellőképpen felhasználni nem tudó gazdaközönség folytonosan elégedetlen s mindenféle kalandos politikai vállalkozásoknak, sőt a szocialista agitátoroknak is könnyen felülni hajlandó.

10. *Szabolcs* vármegye területének csak egészen kis része tartozik a tipikusan alföldi települési viszonyokat felmutató területhez. Ide főként déli és nyugati részei számíthatók, amelyen nagy határok mellett latifundiumokat és rossz, szociális, valamint gazdasági helyzetet találunk. Egyes részei emellett abnormisan ritkán lakottak is. A megye többi részein aránylag igen sok a középbirtok, amelyek sokszor a község területének 80%-át is elfoglalják, a népnek tehát elegendő földje nincs. Jellemző továbbá a vármegyére, hogy történelmi középosztálya erősen elpusztult s a mondott középbirtokok túlnyomó részben zsidó birtokosok kezén vannak, akik — mint másutt is — a nép vezetésére teljesen alkalmatlanok. Ennélfogva a vármegye népe a nemzeti szempontokból tekintve meglehetősen elromlott.

Ezek azok a vármegyék, amelyek az Alföld speciális bajai szempontjából elsősorban számításba jönnek. De ezenkívül az ország többi vármegyéinek és vidékeinek is megvan a maguk speciális gondja és baja, s ezek szerint megállapítható az, hogy minden vármegyét, minden vidéket a benne előforduló speciális bajok szerint külön és nem az egész országra nézve egységes séma szerint kell kezelni. Sőt, nagy különbségek lehetnek és vannak is még szomszédos községek gazdasági, szociális és politikai viszonyai között is. Anélkül, hogy ehelyütt ezek további fejtegetésébe bocsátkoznánk, csak annyit kell még megjegyeznem, hogy az Alföld viszonyaihoz hasonló bajok előfordulnak az ország más vidékein is, így a Dunántúl, igaz, hogy csak szórványosan. Így *Baranya* vármegyében a nagyterjedelmű mohácsi sziget, amely az anyaközségtől a Duna főága által el van vágva, továbbá *Tolna*, *Fejér* és *Komárom* vármegyék egyes részei hatalmas latifundiumaikkal és óriási községi határaikkal.

Legfontosabb kérdés megtalálni mindenütt a föld és a nép egymáshoz való viszonyának helyes mértékét, amelyet megvalósítva tudjuk legbiztosabban a magyarságot egy jobb jövő: a nemzeti feltámadás és a történelmi hivatottság betöltése felé vezetni.

VII.

VEGYES KÉRDÉSEK.

Felmerül mindenekelőtt az a kérdés, hogy mi végeredményben a helyes arány, egyrészt a nagy- és középbirtokok, másrészt pedig a kisbirtokok között, amelynek elérésére törekednünk kell s amely megfelelő szociális és gazdasági helyzetet teremti.

Itt mindenekelőtt meg kell állapítani azt, hogy az *erdőbirtokok célszerűen csakis nagy-, vagy középbirtok formájában kezelhetők, ezeket tehát mindenféle felosztás alól mentesíteni kell.* Tulajdonváltást ugyan itt is el tudunk képzelni és előnyösnek tarthatjuk akkor, ha jogi személy tulajdonából természeti személy tulajdonába kerül. A mezőgazdasági művelés alá vonható területeknél két szempont lehet irányadó. Az első az, hogy a földreform által a városok és ipari központok gabonával való ellátása ne veszélyeztessék, a másik pedig az, hogy a község népe szükség esetén a megmaradó nagy- és középbirtokokon némi munkaalkalomhoz tudjon jutni. Azt hiszem, ez lesz az a végső határ, ameddig a nagyobb földbirtoktestek feldarabolásánál el lehet menni. Általánosságban, tekintve a községi határok különböző nagyságát és művelési ágak szerinti különböző megoszlását, nem lehet egységes arányszámot felállítani, mindamellett a leghevesebb arány talán az lesz, ha a község mezőgazdasági művelésre alkalmas földterületének 60—80%-a kisbirtok.

A következő kérdés az, hogy új telepítések során *milyen birtokkategóriák létesíttessenek és különösen az, hogy milyen legyen a létesítendő új kisbirtokok területe.* Mindenekelőtt meg kell állapítani azt, hogy *középbirtok nélkül egy község szociális és társadalmi élete nem egészséges, ilyenek létesítésére tehát feltétlenül gondolni kell. Sőt sor kerülhet nagybirtok létesítésére is* akkor, ha a község határában nagyobb erdőterület van, amelyhez olyan nagyságú mezőgazdasági művelésre alkalmas terület is csatolandó, hogy a birtok okszerűen kezelhető legyen. Egy nagybirtok, vagy nagyobb középbirtok mellett a *kisbirtokokhoz való átmenet gyanánt létesíteni kell a lehetőség szerint egy vagy több kisebb, 100—120 hold nagyságú középbirtokot is,* amelyek különösen mint tisztí vitézi birtokok, továbbá a kisgazdaosztályból a középbirtokososztályba felemelkedő rétegek számára kiosztandó birtokok bírnának különös fontossággal.

Ami a kisbirtokok nagyságát illeti, itt elsősorban figyelembe kell vennünk azt, hogy *egy földművescsalád rendes körülmények között 10 hold nagyságú földbirtokot tud a saját erejével megművelni, de*

lehet eset, hogy már ez is idegen munkaerő igénybevételére szorul. Minthogy pedig elsősorban az a cél, hogy az önálló kisbirtokos-egzisztenciák számát szaporítsuk, az új telepes családok részére legcélszerűbben 10—12 hold mezőgazdasági művelésre alkalmas terület, egy-két hold legelőterület és 800 négyszögöl belsőség volna kiosztandó, hogy valóban egészséges kisbirtokok keletkezzenek, a kisbirtokos mezőgazdasági termelés mellett állattenyésztéssel, gyümölcsstermeléssel is foglalkozhassék, a túlnagy terület ne tartsa vissza az intenzív gazdálkodástól, de viszont lehetősége nyíljk arra, hogy necsak magának és családjának tudjon megélhetést találni, de földje vételérét is törleszthesse.

Az 1894. évi V. t.-c. alapján folytatott telepítés során nagyobb, 20-tól 40-ig holdas kisgazdaságok létesítettek, ezeket azonban a mai viszonyok között túlnagynak kell tartanunk. Elsősorban azért, mert ennyi terület megművelése már csakis idegen munkaerő segítségével történhetvén, a telepestől nagyobb anyagi erőt kíván meg, de sokkal nehezebb rajta az intenzívebb kultúrára való áttérés is. A telepesek még az akkori viszonyok között is nehezen bírták a törlesztési részletek fizetését, s nem tudták sem állatokkal, sem gazdasági eszközökkel megfelelően felszerelni birtokukat.

Szintén fontos kérdés az, hogy a telepítés a bérlet-, vagy pedig a tulajdonjogi formájában történjk-e. Mindkét álláspontnak vannak hívei, de nézetem szerint a tulajdon mellett kell állást foglalnunk. E nézetem indokolására egyszerűen hivatkozom John Stuart Mill-nek a következő, a dolog lényegét tömören kifejező véleményére: „Adjatok az embernek biztos tulajdonul egy kösziklát, kertté varázsolja, — adjatok neki egy kertet kilencévi bérletbe, sivatagot csinál belőle.” Bernáth István szerint pedig: „Az egyéni tulajdon az egyéniség érvényesülésének és emelkedésének eszköze. Jutalma az erőfeszítéseknek és annak a munkának, melyet végezzük. Magába zárja nemcsak azt a hatalmat, hogy a megszerzett vagyonnal rendelkezünk, hanem jogot ad nekünk arra is, hogy halálunk esetén azt azoknak juttassuk, akik szívünkhöz legközelebb állanak.”

Okvetlenül szükséges továbbá a telepítési akciók során már eddig is alkalmazott bizonyos mértékű elidegenítési és terhelési korlátozások igénybevétele, sőt megfontolás tárgyává kellene tenni a tulajdonjognak még egy irányban való korlátozását: azt tudniillik, hogy ne léptessük-e életbe az újonnan létesült telepes birtokoknál az eddigi törvényeinkben kísérletképpen már bevezetett családi birtok, esetleg oszthatatlan családi birtok intézményét. Ennek jótékony hatása minden valószínűség szerint két irányban is jelentkeznek: egyrészt az egyke szempontjából, másrészt pedig elejét venné a földbirtokok és parcellák olyan elaprózódásának, amely az ország mezőgazdaságának ma egyik legnagyobb szerencsétlensége, mert lehetetlenné tesz minden intenzív gazdálkodást s amellet nagy terhet ró az államkincstárra és a gazdaosztályra egyaránt.

Végül sokak előtt felmerül az a kérdés, hogy nem lehetne-e a földbirtokok helyesebb megoszlását előmozdító tevékenységet meghagyni az ezzel foglalkozó pénzintézetek, szóval a magángazdaság tevékenységi körében. Ez két okból nem tanácsos: először azért, mert a magángazdasági tevékenység a maga hatáskörében nem veheti figyelembe azokat a szociálpolitikai és nemzetiségi szempontokat, amelyeket a hatósági tevékenység során nemcsak figyelembe lehet, hanem kell is venni, másodsor pedig a magángazdasági parcellázási tevékenység természetesen erősen kiveszi a maga profitját a parcellázásokból. Somló Béla szerint a parcellázással foglalkozó magyar pénzintézetek átlagosan 37% nyereségre tesznek szert parcellázási ügyleteiknél, ami tehát a földet venni szándékozó kisgazdaosztálynak erős megterhelését jelenti a nemzetközi nagytőke javára. Ezzel nem akarom azt mondani, hogy ez az üzletkör teljesen vétessék ki a pénzintézetek működési köréből, az meghagyható volna azokon a vidékeken, ahol a fentebb említett szempontok jelentőséggel nem bírnak, amikor azonban a magyarság jövőjét rendkívüli mértékben befolyásoló nagy nemzeti feladatok megoldásáról van szó, feltétlenül bizonyos az, hogy ezen feladatok megoldása helyesen csakis egy céltudatosan és tervszerűen folytatott állami tevékenységgel érhető el.

Az állami tevékenység megszervezéséről szólva befejezés gyanánt, mindenesetre számolnunk kell egy új hivatal létesítésének szükségességével, amelynek azonban semmiesetre sem szabad a meglévő, amúgy is túlnagy állami tisztviselői státusz szaporításával járni, mert hiszen a kérdés megoldható más helyeken szolgálatot teljesítő köztisztviselőknek a létesítendő új hivatal keretébe való beillesztésével. Legfeljebb kevés számú ideiglenes minőségű alkalmazott felvételéről lehetne szó akkor, hogy ha a csekélyebb fontosságú munkakörök ellátására a meglévő gyakorlott munkaerők felhasználása nem látszanék érdemesnek.

Minthogy a létesítendő új hivatal munkaköre a szorosan vett földbirtokpolitikai tevékenységen kívül kiterjedne más, így különösen szociálpolitikai, honvédelmi és nemzetiségi kérdésekre is, e hivatal elhelyezését célszerűen a miniszterelnökség közvetlen hatásköre alá helyezve tudnánk elképzelni, annál is inkább, hogy a vázolt nagy nemzeti szempontokat azok a férfiak, akik a jövőben a miniszterelnöki széket be fogják tölteni, feltétlenül érvényesíteni tudják.

Igen rövidre fogva, ezek azok a feladatok, amelyek a magyarság történelmi hivatása s erejének teljes kifejtése érdekében a leg-sürgősebben megvalósítandók volnának.

Dr. doroghi Farkas Ákos.

1074 NOV - 16

